

УДК 657.1: 330.341.1(043)

Марія Куцинська

Mariya Kutsyns'ka

**АУДИТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ, ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
ТА ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТИ****THE AUDIT OF INNOVATIVE ACTIVITIES: ORGANIZATIONAL, TECHNOLOGICAL
AND ECONOMIC ASPECTS**

Проведено аналіз існуючих підходів до здійснення аудиту інноваційної діяльності в організаційному, технологічному та економічному аспектах і виявлено їх особливості.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, аудит інноваційної діяльності, аспекти аудиту інноваційної діяльності.*

The analysis of existing approaches to the implementation of the audit of innovative activities in organizational, technological and economic aspects is done and their features are identified.

Keywords: *innovative activity, audit of innovative activity, aspects of audit of innovative activity.*

Актуальність проблеми. Трансформаційні зміни, притаманні сучасному етапу розвитку економічних відносин в Україні, характеризуються посиленням інноваційної діяльності окремих підприємств, організацій та установ, а також галузей економіки загалом. Запровадження Стратегії інноваційного розвитку України вимагає від керівників таких підприємств, організацій та установ, перш за все, переосмислення стратегії розвитку кожного суб'єкта господарювання окремо, коригування його місії відповідно до напрямків розвитку держави, а також удосконалення механізмів управління шляхом координації та регулювання управлінських функцій в межах конкретних суб'єктів господарювання.

Важливим важелем, що дозволяє адекватно оцінювати та на основі такої оцінної інформації впливати на подальші напрямки удосконалення та оптимізації інноваційної діяльності, виступає аудит.

Аудит інноваційної діяльності не є новим явищем для України, однак існують певні проблеми щодо формування теоретичних та методичних засад здійснення такого виду діяльності. Подолання та вирішення зазначених проблем дозволить створити наукове підґрунтя для проведення аудиту щодо інноваційної діяльності, а також створити інформаційну базу, використання даних якої дозволить керівникам підприємств, організацій та установ приймати зважені управлінські рішення щодо напрямків та шляхів покращення інноваційної діяльності окремих суб'єктів господарювання, а також галузей економіки в цілому.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питанням і проблемам формування теоретичних та методичних засад здійснення аудиту інноваційної діяльності на сьогоднішній день в науковій літературі присвячено достатньо уваги, однак такі дослідження певною мірою мають тезисний характер та не є комплексними. При цьому опрацювання питань щодо аудиту інноваційної діяльності безпосередньо залежить від наукового підґрунтя стосовно обліку складових інноваційного процесу та інноваційної діяльності загалом, оскільки при здійсненні перевірки, перш за все, фахівець має перевірити правильність відображення інноваційних процесів у системі обліку підприємства (організації, установи) та відповідність такого відображення нормам чинного в Україні законодавства. При цьому на законодавчому рівні питання обліку інноваційної діяльності також розглядаються узагальнено й існуючі норми не регламентують особливостей формування інформації стосовно складових інноваційного процесу.

Щодо спеціальної літератури, то в деяких працях наводяться підходи до створення інформаційного забезпечення обліку витрат та доходів інноваційної діяльності [1, с. 58–60], до формування моделі облікового відображення господарських операцій, пов'язаних з виникненням витрат на інновації, й відповідних показників у фінансовій звітності [2, с. 73; 3, с. 209–210; 4, с. 303; 5, с. 152–153] та пропонуються напрямки щодо розробки обліково-аналітичного забезпечення створення даних щодо інновацій конкретних галузей економіки України, зокрема сільського господарства [6, с. 78–79] та фармацевтичних підприємств [7, с. 78–79].

Узагальнюючи результати аналізу існуючих підходів до обліку і аудиту інноваційної діяльності, доцільно зазначити, що важливим етапом здійснення будь-якого виду діяльності є усвідомлення складових такого процесу, а отже, необхідно визначити, які саме аспекти аудиту інноваційної діяль-

ності існують у сучасних умовах функціонування українських суб'єктів господарювання. Такі аспекти лише тезово розглядаються у дослідженні К. С. Саєнка [8]. Усвідомлення ж сутності аспектів аудиту інноваційної діяльності дозволить доповнити існуюче наукове підґрунтя для здійснення перевірки складових інноваційного процесу та інноваційної діяльності загалом.

Метою цього дослідження є аналіз існуючих підходів щодо здійснення аудиту інноваційної діяльності в організаційному, технологічному та економічному аспектах, а також виявлення їх особливостей.

Викладення основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [9].

Очевидно, що здійснення інноваційної діяльності, враховуючи наведене визначення, а також сучасний стан розвитку науково-технічного прогресу, притаманне суб'єктам господарювання усіх галузей економіки України. При цьому інноваційна діяльність окремих суб'єктів господарювання буде мати свої характерні риси, які залежатимуть від специфіки діяльності підприємства, відношення до конкретної галузі економіки, рівня автоматизації технологічного процесу, наявності наукових зв'язків з науковими центрами та вищими навчальними закладами та ін.

Згідно з нормами Закону України «Про аудиторську діяльність в Україні» аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів [10].

Аналізуючи наукові дослідження щодо управління інноваційною діяльністю на предмет взаємозв'язку функцій та підфункцій менеджменту у процесі управління нею, слушно зазначити, що аудит інноваційної діяльності – це системна оцінка показників розвитку організації в галузі розробок та комерціалізації нововведень, а також визначення внутрішніх та зовнішніх перешкод на їх шляху. Слушно зазначити, що така системна оцінка має здійснюватися комплексно, з урахуванням особливостей діяльності конкретного суб'єкта господарювання, а також безпосередньо особливостей його інноваційної діяльності. Крім того, при проведенні аудиту інноваційної діяльності доцільно аналізувати скоординованість реалізації усіх функцій та підфункцій менеджменту у процесі управління інноваційною діяльністю.

Узагальнюючи сутність понять «інноваційна діяльність» та «аудит», а також виходячи з нормативного трактування загалом поняття «аудит», сутність аудиту інноваційної діяльності можна сформулювати так: це перевірка звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо інноваційної діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам.

Аналізуючи складові інноваційного процесу будь-якого суб'єкта господарювання, можна зазначити, що аудит інноваційної діяльності включає оцінку інноваційних можливостей інноватора, а саме: інноваційного потенціалу, інноваційного середовища, інноваційної позиції та інноваційної активності організації. Практична реалізація усіх зазначених інноваційних можливостей інноватора тісно пов'язана між собою та неможлива у разі відсутності хоча б однієї з них. Отже, й аудит інноваційних можливостей має здійснюватись комплексно.

Особливо важливого значення аудит інноваційної діяльності набуває за умов проведення експертизи наукомістких інвестиційних проектів та включає у себе такий комплекс робіт:

- проведення оцінки економічної складової проекту (обираються конкретні економічні показники, використання яких дозволить здійснити оцінку економічної доцільності та ефективності здійснення інноваційного проекту; відбір таких економічних показників має враховувати специфіку діяльності суб'єкта господарювання, а також його інноваційної діяльності);

- оцінку відповідності маркетингових досліджень вимогам, що характерні для інноваційних продуктів та нових технологій (така оцінка має необхідність для визначення потреб у результатах конкретного інноваційного проекту (появи нового або модернізованого продукту та товару та ін.), зіставлення якісних та кількісних характеристик конкретних інноваційних продуктів і характеристик, які існують на ринку конкретних продуктів та ін.);

- аналіз ефективності обраної бізнес-схеми та економічної моделі (здійснюється оцінка та аналіз ефективності організаційної та технологічної складової інноваційного процесу);

– розрахунок економічних та фінансових показників (відбір конкретних економічних і фінансових показників для оцінювання усіх складових інноваційного процесу та усіх його стадій, а також розрахунок таких показників з метою визначення доцільності здійснення конкретного інноваційного проекту, а також обґрунтованості витрат на його реалізацію);

– аналіз стійкості проекту та плану реалізації (проведення комплексного стратегічного аналізу щодо майбутніх наслідків та очікуваних ризиків, що можуть виникнути у суб'єкта господарювання у разі реалізації конкретного інноваційного проекту).

Враховуючи складові комплексу робіт з аудиту інноваційної діяльності, можна зазначити, що метою аудиту інноваційної діяльності є системна оцінка показників розвитку організації в галузі розробок та комерціалізації нововведень і висловлення думки аудитора щодо відповідності (невідповідності) звітності, обліку, первинної документації та інформації щодо інноваційної діяльності суб'єкта господарювання чинному законодавству та встановленим нормативам.

Виходячи з мети та комплексу робіт з аудиту інноваційної діяльності, до задач проведення такого аудиту доцільно віднести:

- перевірку обґрунтованості віднесення витрат на заходи інноваційного характеру;
- оцінку ефективності інноваційних заходів;
- оцінку доцільності використання конкретного джерела фінансування інноваційної діяльності відносно того чи іншого об'єкта;
- перевірку правильності використання джерел фінансування інноваційної діяльності відповідно до діючих нормативно-правових положень;
- оцінку системи внутрішнього контролю за обліком витрат та джерел їх фінансування в частині інноваційної діяльності;
- виявлення відповідності порядку облікового відображення господарських операцій з інноваційної діяльності вимогам облікової політики підприємства;
- оцінку достовірності звітності щодо виконання інноваційних заходів.

Аналізуючи норми Закону України «Про інноваційну діяльність» [9], до об'єктів аудиту інноваційної діяльності можна віднести:

- інноваційні програми та проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче оснащення та процеси; інфраструктуру виробництва та підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного та іншого характеру, які суттєвим чином покращують структуру та якість як виробництва, так і соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобутку та переробки;
- товарну продукцію; механізми формування споживчого ринку та збуту товарної продукції.

Базуючись на сформульованих сутності, меті та задачах аудиту інноваційної діяльності, доцільно визначити складові такої діяльності, тобто аспекти проведення аудиту інноваційної діяльності, а також їх сутність.

Як наводилося вище, до аспектів аудиту інноваційної діяльності доцільно віднести організаційний, технологічний та економічний.

При цьому організаційний аспект аудиту інноваційної діяльності передбачає перевірку:

- наявності організаційно-управлінських основ здійснення інноваційної діяльності у рамках конкретного підприємства;
- відповідності системи управління інноваційним процесом вимогам, які об'єктивно зумовлені складністю того чи іншого заходу інноваційного характеру;
- наявності фінансово-економічних та технічних можливостей здійснення інноваційної діяльності на підприємстві.

Реалізація організаційного аспекту аудиту інноваційної діяльності безпосередньо залежить від технологічних особливостей виробничого процесу суб'єкта господарювання, а, отже, й від технологічного аспекту аудиту інноваційної діяльності.

Узагальнюючи результати досліджень науковців щодо аспектів аудиту інноваційної діяльності, слушно зазначити, що технологічний аспект аудиту інноваційної діяльності передбачає виявлення належного виконання технологічних вимог до виробництва конкретного інноваційного продукту, а також перевірку дотримання усіх норм технічної документації на кожній стадії виготовлення інноваційного продукту.

Важливим аспектом аудиту інноваційної діяльності за сучасних умов функціонування суб'єктів господарювання виступає економічний аспект, який передбачає:

- перевірку витрат, що відносяться до інноваційної діяльності підприємства; перевірку джерел фінансування інноваційного процесу;
- оцінку ефективності інноваційних заходів;
- оцінку системи внутрішнього контролю за обліком витрат та джерел їх фінансування в частині інноваційної діяльності;
- перевірку правильності використання джерел фінансування інноваційної діяльності відповідно до діючих нормативно-правових положень;
- виявлення відповідності порядку облікового відображення господарських операцій з інноваційної діяльності вимогам облікової політики підприємства;
- формування рекомендацій у частині внесення уточнень та доповнень в облікову політику підприємства та порядок облікового відображення господарських операцій інноваційного характеру;
- оцінку достовірності звітності про виконання інноваційних заходів.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу існуючих у науковій літературі підходів щодо здійснення аудиту інноваційної діяльності в організаційному, технологічному та економічному аспектах встановлено, що реалізація усіх аспектів тісно пов'язана між собою, однак має свої особливості.

Напрямок подальших досліджень має стати деталізація сутності аспектів проведення аудиту інноваційної діяльності.

Список використаної літератури

1. Кантаєва О. В. Проблеми аудиту інноваційної діяльності підприємств та напрямки їх вирішення / О. В. Кантаєва, Є. В. Казьмин // Вісник ЖДТУ. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – № 3(57). – С. 58–61. – (Серія : Економічні науки).
2. Гик В. В. Узагальнення інформації про витрати на інновації у звітності підприємства / В. В. Гик // Розвиток бухгалтерського обліку, контролю та аналізу у сучасних концепціях управління : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. – Сімферополь : ДІАЙПІ, 2012. – С. 72–73.
3. Иваншина Г. Ю. Учетно-аналитическое управление инвестиционно-инновационной деятельностью предприятия / Г. Ю. Иваншина // Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю суб'єктів господарювання : збірка тез доп. учасників I Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. – Мокіївка : МЕРГ, 2012. – С. 208–210.
4. Ткачук А. О. Облік інноваційної діяльності / А. О. Ткачук, В. Пронь // Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності в сучасних умовах глобалізаційних процесів в світовій економіці : матеріали Першої міжнар. наук.-практ. конф. – Ужгород : УжНУ, 2010. – С. 303–304.
5. Ліба Н. С. Формування бухгалтерської моделі інноваційних витрат / Н. С. Ліба // Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності в сучасних умовах глобалізаційних процесів в світовій економіці : матеріали Першої міжнар. наук.-практ. конф. – Ужгород : УжНУ, 2010. – С. 152–154.
6. Дідух Д. М. Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств / Д. М. Дідух // Розвиток бухгалтерського обліку, контролю та аналізу у сучасних концепціях управління : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. – Сімферополь : ДІАЙПІ, 2012. – С. 77–79.
7. Юрченко О. А. Проблеми обліку витрат на дослідження і розробку на фармацевтичних підприємствах / О. А. Юрченко // Досвід роботи підприємств при фінансовій кризі : зб. праць Всеукр. наук.-практ. конф. – Миколаїв : Ділова інформація, 2012. – С. 78–79.
8. Саенко К. С. Инновационный аудит в системе информационного мониторинга хозяйственной деятельности / К. С. Саенко // Аудит и финансовый анализ. – 2009. – № 6. – С. 25–35.
9. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 26.12.2002 № 380-IV, зі змін та доп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
10. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 № 3126-XII, зі змін та доп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2013.

Відомості про автора

М. В. Куцинська, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту, Національна металургійна академія України.